

LANDBRUGETS ORDNINGER

Af KJELD BJERKE

PAA Tærskelen af en ny økonomisk Epoke er der kommet en Bog¹⁾, der giver en Fremstilling og Analyse af den danske Kriselovgivning i Aarene 1931—38. Bogen giver et godt Grundlag til Forstaaelse af den Udvikling, der har fundet Sted i de angivne Aar, et Grundlag, der kan være værdifuldt at have, naar man betænker de nye Problemer og den nye Udvikling, som det danske Samfund under de ændrede økonomiske Vilkaar vil blive stillet over for. Bogen beskæftiger sig med hele den Lovgivning, som er blevet gennemført i Anledning af Verdenskrisen. Det er ikke Hensigten her at gaa ind paa alle de Spørgsmaal, som cand. polit. Philip har behandlet; det er i første Række visse af hans Betragtninger vedrørende Landbrugets Ordninger, der vil blive berørt. Men det kan dog være naturligt som Indledning at fremhæve den Opgave, Forfatteren har stillet sig. Der siges nemlig herom, at Opgaven har været at give en Fremstilling af den økonomiske Baggrund for, Indholdet i og Virkningerne af de forskellige Indgreb.

Bogen giver en overordentlig grundig Analyse af de forskellige Kriselove, og man maa utvivlsomt erkende, at den stillede Opgave er løst fuldt ud; men Opgaven, der er blevet stillet, har i Virkeligheden været noget for begrænset, hvilket Forfatteren erkender, idet han fremhæver, at han overhovedet ikke har ment at ville beskæftige sig med de enkelte Loves politiske Forhistorie. Dette er en Mangel ved Bogen, og det kan ikke stærkt nok fremhæves, at netop den politiske Forhistorie i høj Grad har været medbestemmende for den Udformning, som de forskellige Love har faaet. Paa dette Omraade maa der eventuelt ligge en interessant Opgave for en Historiker.

En anden ikke uvæsentlig Mangel ved Bogen er det, at vor Stilling overfor Udlandet, d. v. s. vor Handelspolitik, næsten

¹⁾ »En Fremstilling og Analyse af den danske Kriselovgivning 1931—38« af Kjeld Philip; Studier fra Aarhus Universitets økonomiske Institut, Nr. 3.

LANDBRUGETS ORDNINGER

Af KJELD BJERKE

PAA Tærskelen af en ny økonomisk Epoke er der kommet en Bog¹⁾, der giver en Fremstilling og Analyse af den danske Kriselovgivning i Aarene 1931—38. Bogen giver et godt Grundlag til Forstaaelse af den Udvikling, der har fundet Sted i de angivne Aar, et Grundlag, der kan være værdifuldt at have, naar man betænker de nye Problemer og den nye Udvikling, som det danske Samfund under de ændrede økonomiske Vilkaar vil blive stillet over for. Bogen beskæftiger sig med hele den Lovgivning, som er blevet gennemført i Anledning af Verdenskrisen. Det er ikke Hensigten her at gaa ind paa alle de Spørgsmaal, som cand. polit. Philip har behandlet; det er i første Række visse af hans Betragtninger vedrørende Landbrugets Ordninger, der vil blive berørt. Men det kan dog være naturligt som Indledning at fremhæve den Opgave, Forfatteren har stillet sig. Der siges nemlig herom, at Opgaven har været at give en Fremstilling af den økonomiske Baggrund for, Indholdet i og Virkningerne af de forskellige Indgreb.

Bogen giver en overordentlig grundig Analyse af de forskellige Kriselove, og man maa utvivlsomt erkende, at den stillede Opgave er løst fuldt ud; men Opgaven, der er blevet stillet, har i Virkeligheden været noget for begrænset, hvilket Forfatteren erkender, idet han fremhæver, at han overhovedet ikke har ment at ville beskæftige sig med de enkelte Loves politiske Forhistorie. Dette er en Mangel ved Bogen, og det kan ikke stærkt nok fremhæves, at netop den politiske Forhistorie i høj Grad har været medbestemmende for den Udformning, som de forskellige Love har faaet. Paa dette Omraade maa der eventuelt ligge en interessant Opgave for en Historiker.

En anden ikke uvæsentlig Mangel ved Bogen er det, at vor Stilling overfor Udlandet, d. v. s. vor Handelspolitik, næsten

¹⁾ »En Fremstilling og Analyse af den danske Kriselovgivning 1931—38« af Kjeld Philip; Studier fra Aarhus Universitets økonomiske Institut, Nr. 3.

ikke er behandlet under Henvisning til, at der ikke forelaa tilstrækkelig fyldestgørende Oplysninger. Trods disse Begrænsninger er Bogen overmaade værdifuld for enhver, der vil søge at fordybe sig i et af de interessanteste Afsnit i nyere økonomisk Historie.

Philip fremhæver med Rette, at de Hovedproblemer, som Bogen beskæftiger sig med, er forskellige for Land og By, idet det for Landbrugets Vedkommende har været et Hovedproblem at forøge Landbrugernes Indtægter, medens det for Byerne og Byerhvervenes Vedkommende først og fremmest har drejet sig om at afskaffe eller nedsætte Arbejdsløsheden.

Han viser nu i det følgende, hvorledes man har angrebet disse to Problemer. Han fremhæver Inkonsekvenser i den førte Politik og drager sine Slutninger ud i de yderste (teoretiske) Konsekvenser.

Bogens centrale Afsnit behandler Penge-, Valuta- og Prispolitikken. Der gives her en indgaaende Analyse af de 3 Hovedafsnit i den økonomiske Udvikling, som er karakteristisk for de omhandlede Aar. Det første Afsnit gaar fra Septemberdagene i 1931 til Valutacentralens Oprettelse i Januar 1932. I denne Periode søgte man at løse Penge- og Valutaproblemerne ved at gaa ad den traditionelle Vej, d. v. s. ved en Hævning af Renten med en deraf følgende stor Arbejdsløshed. Fra Valutacentralens Indførelse i 1932 og til Udgangen af 1934 fremhæver Forfatteren, at man paa afgørende Punkter ændrer denne Politik. Man søger at føre en Pengepolitik, hvis Hovedformaal er at bringe Liv i Beskæftigelsen; men det viste sig, at denne Politik, trods Valutacentral og trods en Kronesænkning, ikke kunde undgaa at medføre faldende Valutareserver. Der kom derfor atter et Omslag, og fra Januar 1935 vender man tilbage til en Kreditindskrænkningspolitik som Middel i Valutapolitikens Tjeneste.

Under Hensyn til de økonomiske Forhold i Øjeblikket er der enkelte Afsnit i Philips Bog, som man særlig vil hæfte sig ved; dette gælder f. Eks. Afsnittene: Valutacentralens Virkning paa Nationalindkomsten og Valutacentralens Virkning paa Indkomstfordelingen; thi hvis det er saadan, at en af Fremtidens Opgaver bliver at opretholde Ligevægten mellem de enkelte Erhverv, havde det været overordentlig interessant, om man af Philips Bog kunde have set noget om, hvorledes Valutacentralen og iøvrigt ogsaa de andre Foranstaltninger havde paavirket Erhvervenes Rentabilitet og derigennem Indkomstforholdene. Det

er dog ikke muligt, idet de omhandlede Spørgsmaal er behandlet rent økonomisk-teoretisk og slet ikke statistisk, hvilket for øvrigt maatte have været overordentligt vanskeligt at gøre. Det er dog værd at fremhæve, at hvis man sammenholder Landmændenes Indkomster med Indkomsterne i de øvrige Erhverv og Samfundsklasser, saa ligger det utvivlsomt i Øjeblikket saadan, at Landmændenes Indkomster er forskudt i ugunstig Retning i Forhold til Aarene før Krisen, og dette er Tilfældet, endskønt der jo paa forskellig Maade er gennemført Kriseforanstaltninger til Støtte for Landbrugserhvervet. Dette Forhold, som kan konstateres ad statistisk Vej, vil man kunne tænke sig maatte paavirke de Overvejelser, man maa gøre sig i den nærmeste Fremtid.

Da Penge-, Valuta- og Prispolitikken spiller en saa afgørende Rolle i Philips Bog, kommer han naturligvis ogsaa ind paa Krone-devalueringen i Foraaret 1933 og fremhæver den store Betydning, denne Devaluering har haft for Landbruget. Han regner med, at for et enkelt Aar har den Ændring i Kursen, der fandt Sted i Januar 1933, nok betydet ca. 100 Mill. Kr. for Landbruget, og han fremhæver, at Kronedevalueringens Virkninger ikke var udtømt med et enkelt Aar, fordi Lønningerne her i Landet bevæger sig ret trægt. Hertil kommer ogsaa, at da Landbrugerne har ret store Gældsbyrder, betød Devalueringen en relativ Lettelse i Rentebetalingerne.

Philip fremhæver de to Hovedomraader, paa hvilke man har støttet Landbruget ved Siden af Devalueringen, nemlig Gældsordningerne, som ikke har været en Hjælp for Erhvervet som saadant, men alene for de enkelte, der har været daarligt stillede, og de forskellige prishævende Foranstaltninger, som har været til Hjælp for Erhvervet eller for enkelte Grupper inden for dette.

Hvad Philips Behandling af Gældsordningerne og Statshusmændenes Rentebetalinger angaar, kunde der være Anledning til at fremhæve hans udmærkede Betragtninger over Inkonsekvensen i de benyttede Beregningsgrundlag ved de forskellige konjunkturbestemte Ydelser, der blev gennemført under Krisen. Med Hensyn til Statshusmændenes Rentebetalinger stiller jeg mig tvivlende overfor, om Forfatteren har Ret, naar han mener, at visse Kapitel-takstbetragtninger har ligget til Grund for det ejendommelige Beregningsgrundlag, der blev gennemført i 1933. Det var iøvrigt interessant at følge Svingningerne i Indstillingen overfor konjunkturbestemte Ydelser gennem Tiden.

For Gældordningens Vedkommende gaar han iøvrigt ind paa en

grundig Analyse og Kritik af det, der er blevet gennemført, og rejser i det hele taget mere principielt Spørgsmaalet om, hvilke Veje man kunde have gaaet ved Løsningen heraf. Han fremhæver for det første, at man kunde have tænkt sig at lade Udviklingen gaa sin Gang. Nu havde det sikkert, som ogsaa fremhævet af Philip, været sin Sag, naar Hensyn tages til de overmaade store Ændringer, der var sket i Landbrugets Vilkaar, om man havde indskrænket sig til det. Man vilde antageligt have ramt overordentlig mange Landejendomsbesiddere meget føleligt, og det vilde være blevet opfattet som en stor Uretfærdighed, at man saaledes skulde gaa fra Hus og Hjem, fordi Konjunkturerne var gaaet Een saa stærkt imod. Virkningerne af en saadan Politik vilde have vist sig i faldende Landejendomspriser, og i det lange Løb vilde man formentlig ogsaa kunne vente en Overgang til mere ekstensiv Drift.

Efter Philips Mening vilde en mere rationel Løsning have været, om man havde søgt at forøge Landbrugets Brottoindtægter og iøvrigt ikke gjort noget særligt ved Gælden. Denne Opfattelse deles ogsaa af Folketingsmand *A. C. Duborg* og af Professor *Jørgen Pedersen*, der begge fremhæver, at de Kapitalværdier, der i Øjeblikket findes i Landbruget, ikke overstiger Værdien af de Driftsmidler, der udkræves til den nuværende Drift af Ejendommen. Der henvises nemlig til, at Ejendomspriser og Omkostninger ved Nyetableringer ligger paa samme Niveau.

Faktisk er man jo dels gaaet denne Vej at øge Bruttoindtægten; men man har ogsaa lettet Gældsbyrden for de daarligst stillede, og her fremhæver Philip med Rette, at en saadan Lettelse af Gældsbyrden i Virkeligheden indebærer et Incitament i Retning af en Forøgelse af Gælden. Nu kan der dog dertil siges, at i og for sig behøvede en Lettelse af Gældsbyrden ikke udelukkende at være kommet de daarligst stillede til Gode, for man kunde jo have tænkt sig f. Eks. en konjunkturbestemt Rente for den nederste Del af Gælden og at Staten iøvrigt gik ind som Risikobærer. En saadan Ordning kan blive aktuel, saafremt man ikke mener, at en Forøgelse af Bruttoudbyttet maa siges at være den rigtige Vej. Denne Politik er særlig Folketingsmand *A. C. Duborg* og Godsejer *Th. Junker* gaaet ind for¹⁾, idet de dog ogsaa begge ønsker en Nedsættelse af Ejendomsskatterne. Hvad dette Spørgs-

¹⁾ *A. C. Duborg*: »Kan Landbruget gøres rentabelt« og *Thomas Junker*: »Rationel Landbrugspolitik«. Slagelse 1939.

maal angaar, diskuterer de ikke, hvilke Virkninger dette vilde faa paa Landejendomspriserne.

Duborg mener, at man ved en Forhøjelse af Prisen paa de forskellige Landbrugsvarer til Salg her i Indlandet kan forøge Landbrugets Indtægter med ca. 50 Mill. Kr.

Overfor denne Indstilling at holde faste, relativt høje Priser i Indlandet har Professor *Myrdal* vendt sig med megen Skarphed i en Bog om Jordbrugspolitikken under Omlægning, der udkom i 1938¹⁾. Myrdal fremhæver, at det af ernæringsmæssige Grunde vilde være en Fordel, hvis man kunde udvide Forbruget af forskellige Levnedsmidler som Smør, Mælk og Grøntsager indenfor de daarligst stillede i Samfundet saavel i Byerne som paa Landet. Han paaviser, at der er Fare for en Overproduktion af Landbrugsvarer, hvorfor den anførte Politik vilde kunne løse nogle af Afsætningsvanskelighederne over for Udlandet. I Virkeligheden burde Indlandspriserne derfor sættes ned, idet Myrdal regner med en klækkelig Forbrugsudvidelse ad den Vej. For Landbruget maa det i denne Forbindelse være afgørende, om en Prisnedsættelse fører til et væsentlig større Forbrug, saaledes at Produktet af Pris og Mængde bliver større end før Prisnedsættelsen; hvis dette nemlig er Tilfældet, kan en Prisnedsættelse ogsaa blive en Fordel for Landbruget. Som anført mener Myrdal, at en Prisnedsættelse skulde medføre en kraftig Udvidelse af Forbruget. Dette Spørgsmaal er dog paa indeværende Tidspunkt ikke endeligt løst.

Men uanset dette kan man sikkert fortolke Myrdals Standpunkt derhen, at da det af socialpolitiske og ernæringspolitiske Grunde er ønskeligt at udvide Forbruget af de forannævnte Varer, saa maa man sætte Priserne ned og yde Landbruget Støtte paa anden Maade. Myrdal diskuterer forskellige Maader, paa hvilke en Støtte til Landbruget kan ydes, og mener, at det vil være mest rationelt at yde et Tilskud til Produktionen. Et Tilskud til Produktionen kan nemlig individualiseres saavel efter Landsdele som efter Ejendomsstørrelse. Ved et Tilskud opnaar man ogsaa, at der ikke skjules, hvor store Beløb Landbruget faar, hvilket derimod er Tilfældet ved de prishævende Foranstaltninger. Og endelig kan et Tilskud finansieres over Skatterne, saaledes at man kan tage Hensyn til, at det bliver de Dele af Byerhvervene, der bedst kan taale det, der kommer til at støtte Landbruget, medens de prishævende Foranstaltninger i Modsætning hertil »vender den tunge Ende nedad«.

¹⁾ »Jordbrugspolitikken under omlægning«, Stockholm 1938.

Nu er Myrdal ganske klar over, at en saadan Tilskudspolitik kan være meget vanskelig at gennemføre, bl. a. fordi Landbruget vil opfatte en Politik af den Art som Almisse, og derfor foreslaar han, at man eventuelt kan gaa en anden Vej, hvis man maa opgive Tilskudspolitikken. Han fremhæver nemlig, at man kan opnaa det samme ved at gennemføre visse Priserabatter. Han tænker sig altsaa, at de daarligst stillede i Samfundet skal kunne købe de forskellige Fødemidler til lavere Priser. Man vil herigennem opnaa en Forøgelse af Forbruget, og Forskellen i Priserne, der fremkommer som Prisdifferentieringer, kunde man refundere Landbrugerne. Det har været fremhævet fra forskellige Sider, at saadanne Priserabatter kan være overordentlig vanskelige at administrere, og dette Synspunkt er sikkert i nogen Grad berettiget; men paa den anden Side, naar man alligevel i højere og højere Grad kommer ind under planøkonomiske Systemer, og dette gælder jo særlig, naar Hensyn tages til den sidste Fase i den økonomiske Udvikling, vil saadanne Priserabatter eventuelt i Forbindelse med en Prisregulering og en Rationering være teknisk mulige. I Bogens Indledning fremhæver Myrdal, sikkert med Rette, et i Øjeblikket særlig interessant Synspunkt, nemlig dette, at de Veje, han ønsker at gaa, bliver endnu mere aktuelle i Tilfælde af Krigsøkonomi.

Betragter vi Problemerne specielt ud fra et dansk Synspunkt, saa kan man fremhæve, at et generelt Tilskud til Produktionen, som Myrdal foreslaar, formentlig slet ikke kan gennemføres her i Landet bl. a. af handelspolitiske Grunde; derimod var det vel ikke udelukket, at man kunde yde et Rentetilskud til den nederste Del af Gælden, hvis dette maatte vise sig paakrævet for at opret holde Landbrugets Indkomster. Man kunde formentlig desuden overveje, om man ikke netop nu, hvor man eventuelt staar over for Gennemførelse af Rationering og Prisregulering, burde organisere disse Ordninger paa en saadan Maade, at man fulgte de Linier, som Myrdal har antydnet. Man kunde jo nok til Støtte for Landbruget forhøje Priserne noget, blot man samtidig gennemførte Priserabatter. Der vilde utvivlsomt herigennem finde en Forskydning Sted i Indkomstfordelingen til Fordel for de daarligst stillede i Samfundet og til Fordel for Landbruget. Saadanne Foranstaltninger vilde være formaalstjenlige, saafremt man ønsker en bedre Ernæring for de daarligst stillede, eller hvis man i alle Tilfælde ønsker, at Ernæringen under de vanskeligere Forsyningsforhold ikke skulde blive væsentligt ringere for disse

Samfundsklasser, end den er nu, og saafremt man ønsker at skabe en Ligevægt mellem Byerhvervenes og Landbrugets Indtægter. Naturligvis vilde Formaalet med saadanne Ordninger kunne skifte Karakter alt under Hensyn til, hvor store Vanskeligheder Krigen maatte stille det danske Samfund overfor. Endelig vilde saadanne Ordninger i nogen Grad kunde lægge en Dæmper paa Krav om højere Løn. Til Slut skal det fremhæves, at Philip i sin Bog har gjort et meget prisværdigt Forsøg paa at opgøre Produktionsordningernes Betydning i Penge for Landbruget, saaledes at man med disse Beregninger som Udgangspunkt kan sige noget om de finansielle Virkninger af de omtalte Ændringer, man vilde gennemføre.
